

2008-09-08
(uppdaterad)
2008-08-12

När Miljömål 2008 utreds:

Slöseri med kulturarv att inte använda medborgarna som resurs!

Sverige leder Europarådets konferens om MR-frågor i Stockholm, 6-7 november. Det är utmärkt att Sverige bevakar de mänskliga rättigheterna – MR. Men ordförandeskapet måste nu också leda till att Europarådet varaktigt slipper ur den ”medieskugga” den hamnat i, ett problem som bl a den svenske MR-kommissarien, Thomas Hammarberg noterat. Europarådet är generellt bra för kulturen i Sverige! Frågan berör både svensk kultursyn och den nu avslutade remissrundan om miljömålen. Detta enligt Eva Salevid, i nätverket *Landscape & Citizens*, som besvarat regeringens remiss angående miljömålen.

Det finns alarmrapporter i utredningsmaterialet kring Miljömålsrådets rapport 2008, som generaldirektören Rolf Annerberg, nu skall se närmare på. En av dem är att hela 2/3 av s k ”*kulturellt värdefull bebyggelse*” försummas så till den grad i våra kommuner att den på många håll är i fara. Det är väsentligt att nya och hållbara metoder och synsätt snabbt kommer fram för att lösa problemet med det i flera avseenden extremt sköra svenska kulturarvet. ”Kulturen” nämns inte alls i rapportbilagans finansieringsdiskussion, samtidigt som Sverige redan idag står ansikte mot ansikte med en starkt ökande turism, där frågorna om kvalitet och långsiktighet är av stort intresse. Länsstyrelsen i

Skåne konstaterar klokt i sitt remissvar rörande En god bebyggd miljö att en förlängning av måluppfyllelsen till 2015 knappast räcker i Skånes fall, eftersom kunskapen fortfarande brister och ett *"gott bevarandetillstånd för sådana kulturmiljöer inte är definierat."* Och tillfogar inte utan lakonism: *"I Skåne skyddas få av de utpekade miljöerna."*

Hur kan detta kulturarvsslöseri hejdas nu? Vårt befintliga kulturarv är inte mindre känsligt av att vi i den europeiska konkurrensen i viss mån saknar "monument-tradition"... Att enbart gråta över "övergivna platser", är inte nog. Säkert har även Sveriges Arkitekter i sitt remissvar pekat på något väsentligt: vår omvittrade *"miljökompetens"* måste nu kompletteras med större "människokompetens." Jag menar att detta är väsentligt även ur ett MR-perspektiv. I Sverige finns för närvarande alltför många framträdande manliga miljöaktivister – och alldeles för få kvinnliga. Har kanske dessa män i högre grad ägnat sig åt miljömålen i form av "natur"-problem snarare än till att se till politikens ansvar att förstärka både natur- och kulturaspekter i vårt land?

Vi måste få höra ordet **landskap** oftare i miljömålsdebatten! Ordet "miljö" har faktiskt genom flitig manlig lobbying, fått en viss ekologisk slagsida hos oss, i europeisk jämförelse. Man kan mena, vilket arkitekterna ovan gör, att miljömålen nu är väl förankrade. De framför ändå en tänkvärd kritik: *"Den gemensamma utgångspunkten är att en god miljö uppnås genom att ta bort störningar och skydda den befintliga miljön snarare än att tillföra nya egenskaper. Men en störningsfri miljö är inte detsamma som en god miljö. Inte minst miljöpsykologisk forskning pekar mot att människan behöver stimulans, delaktighet och respons från sin omgivning för att må bra."* Resonemanget utmynnar i konstaterandet *"den bebyggda miljöns uppgift är att tjäna människors föränderliga behov"*.

Jag menar att det är på denna punkt som Sverige som sittande ordförande i Europarådets ministerkommitté har en stor möjlighet att påverka vårt lands framtid till det bättre ur ett landskapsperspektiv. Gissningsvis pågår arbetet med en översyn av hur denna dialog ska föras vidare på kommunal-regional nivå och med civilsamhället, andra viktiga aktörer i det demokratiska samhället.

På Europarådets hemsida om landskap finns *The Guiding Principles*, ett grunddokument vad gäller MR, där det som det lite högtidligt låter, talar om *"MR och dess territoriella dimension/ the territorial dimension of human rights."* *Demokrati, mänskliga rättigheter och rättstatens principer* är ju de kärnfrågor, som Sverige driver under sitt ordförandeskap. Det borde följaktligen vara en angelägen uppgift att denna för medborgardialogen så väsentliga dimension genomsyrar miljömålsarbetet även på regionala och lokala nivåer. Och i media.

Debatten kring Miljömålen och landskapet i Sverige måste enligt många snarast breddas. Det behövs ett språkbruk som mer vågar se till helheten i miljön och som fördjupar allmänhetens förståelse av "natur & kultur". Ett sätt att bry sig om miljön är ju att helt enkelt intressera sig mer för hur människor ska kunna leva på ett bra sätt, som Susanne Popova klarsynt föreslog i en SvD-kolumn i höstas. För "miljö" handlar i gängse tolkning framför allt om människans "omgivning". Hur människor ska kunna påverka sitt byggda kulturarv tillsammans med olika slags expertis behöver alltså diskuteras mycket, mycket mer. Det handlar bl a om större fokus, inte enbart på *bevarande*, utan även på, som miljöjuristen Peggy Lerman skrivit i en utredning till Riksantikvarieämbetet om **undersökning, gestaltning och konstruktion**. Hennes kloka ord saknar jag i miljömålsrådets rapport "Nu är det bråttom!". Hon menar att miljömålen inte har *"formulerats i samspel med allmänheten som [landskaps]konventionen förutsätter*. Detta till skillnad från övrig

kontinental tradition – jämför intresset för kulturarvet i Finland, Norge, Danmark...

Låt oss komma bort från talet i de delar av svensk eller nordisk miljöpolitik, som lättvindigt utgår ifrån att "kultur" självklart ingår i miljöbegreppet. Den för hela samhället oundgängliga kulturen har även en politisk koppling som bör synliggöras. Och talet från en del remissvar om att En god bebyggd miljö handlar om "*det biologiska kulturarvet*" eller om "*den biotop människan lever i*" bör användas med måtta.

Kultur kan även vara något helt annat än natur och handlar väl då närmast om människans behov av och möjlighet till **förändring**, precis som Sveriges Arkitekter talar om, ett behov där även kvalitativa och estetiska aspekter bör få väga tungt. Både landet i dess helhet och enskilda stads- eller landsbygdsbor, "hembygdsförbundare", barn, unga behöver legitimt få delta i förändringsprocessen med sitt engagemang och sina specifika kunskaper. Civilsamhället är mer än FRA... Tänk om vi jämsides med att endast mäta (ekologiska) miljömål och dela ut miljövårdspriser, lite oftare fick se våra arkitekter i full aktion över landet, i arkitekttävlingar, med prisbelönta byggnader och landskap: en vitamininjektion för svensk demokrati.

"Landskapet" bör alltså enligt Peggy Lermans rekommendationer skrivas in i ett antal portalparagrafer. Det får inte smusslas bort! Det är det säkraste sättet att förhindra att vi inte också i fortsättningen titt som tätt hamnar i den situationen, som vår kollektiva ringaktning för kulturen alltför ofta försatt oss i. Nämligen att kulturmiljöerna, vare sig de fått officiell kulturstämpel eller "bara" har ett regionalt kulturvärde – än en gång tas som gisslan av övriga miljömål. För i klungan av miljömål med klimat- och naturinriktning, försvinner kulturen systematiskt i den sociala ingenjörskonstens land. Den är den fattiga kusinen från landet...

Politikerna har ett stort ansvar för att det byggda kulturarvet inte fortsätter att vara underfinansierad "ufo" – som så länge i folkhemmet. Tanken är horribel att än en gång, på grund av outtalad "samsyn" kanske uppleva det som Lars Epstein, skrev i DN i våras, apropå Klarakvarteren i City, på 1960-talet: *"Förundrad dokumenterade jag förödelsten med min kamera. Varför reagerade jag inte med vrede? Halva stan revs ju!"* Expertförslag måste diskuteras mer öppet och kulturen få fler förespråkare i riksdag och departement, som den rättighetsfråga den faktiskt är för oss medborgare. Skriv in "landskapet" i Regeringsformen!

EVA SALEVID

Fil mag

Aktuell med projektet: "Våra landskap – vårt kulturarv" vid Malmö Högskola, vt 2008

© TV4. *Skönhetsvärden och strandskyddsregler i konflikt efter Ernst Kirchsteigers program på Österlen. Medan andra länder anstränger sig att vårda sina landskap och hålla sin landsbygd i skick, har Sverige kapitulerat, skrev A Westgårdh i Aftonbladet i förra veckan, och tusentals läsare höll med honom. Regeringens nya utredare av Miljömål 2008 har ett stort ansvar att finna rätt balans mellan satsning på natur- och på kulturarv, menar Eva Salevid*